

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації
Вінницький районний будинок школярів та юнацтва

РУКОДІЛЛЯ ДЛЯ ДУШІ

(методичний посібник для керівників гуртків
декоративно-ужиткового профілю
художньо-естетичного напрямку позашкільної освіти)

Автор: Остапенко Світлана
Миколаївна, керівник гуртка
«Народні ремесла України»
Вінницького районного будинку
школярів та юнацтва

Вінниця – 2022

Зміст

Вступ.....	3
Анотація.....	5
Кабінет.....	6
Основи роботи з гуртківцями.....	7
Методика навчання вишивання від простого до складного.....	8
Висновки.....	9
Список використаної літератури.....	10

Вступ

*Не маєм права ми забути
Пісень, яких навчила мати.
Повинні все і наші діти
Своїм нащадкам передати.
М. Луків*

Надбання матеріальної та духовної культури народу органічно вплітаються в практику позашкільної роботи з дітьми. Широкий простір для навчання та виховання школярів на матеріалах народного побуту, звичаїв, традицій, обрядів відкриває робота в гуртку.

Важливе місце в повсякденному житті займають роботи, виконані вручну.

Відроджуються цікаві, часом незаслужено забыті техніки рукоділля, які відповідають сучасним смакам та вимогам. Збільшується число тих, хто бажає навчитися прекрасному мистецтву.

Прикладне мистецтво дарує естетичну та душевну насолоду, сприяє вихованню шанобливого ставлення до природи, розвитку творчої особистості, формуванню почуття прекрасного.

Традиційна народна іграшка – це пам'ять етносу нації, народу, людства про своє історичне та навіть доісторичне минуле, один із найдавніших видів декоративно-ужиткового мистецтва, що належить до унікальних явищ культури. Народні іграшки упродовж століть змінювалися, але в них зберігалися основні традиційні принципи декоративного та символічного мислення народу, його світосприйняття, душа та уявлення про життя. Їм притаманне силуетне зображення, простота та лаконізм, яскрава декоративність, святковість. Існували ляльки-обереги, ляльки на врожай, трудову діяльність, погоду, свята. Це пам'ять етносу, нації народу, людства про своє історичне та доісторичне минуле. Галузь українського народного мистецтва, що об'єднує вироби з тканини, ниток, трави та інше.

Вишивка – один із давніх, найбільш поширених видів народного декоративно-прикладного мистецтва, орнаментальне або сюжетне зображення на тканинах, виконане різними ручними швами. Дивовижне багатство художньо-емоційних рішень української народної вишивки зумовлене різноманітністю матеріалів, технік виконання, орнаментів, композицій, які мають численні локальні та регіональні особливості. Художнє обдарування українського народу, вершини його мистецького хисту в повну силу виявлені у вишитих творах. Немає меж розмаїттю їхніх художньо-виражальних засобів.

Саме традиційне народне мистецтво зберігає в собі пластичну та образну пам'ять про ті далекі часи, коли людина вперше почала використовувати природні матеріали для створення речей.

Народне мистецтво розвиває дитину інтелектуально, творчо, психічно, спонукає до праці, навчає розуміти красу простих речей, шанувати батьків і близьких. Спілкуючись з мистецтвом через зір і дотик, дитина збагачується

загальнолюдським, національним, місцевим досвідом. Тому робота з вивчення народного мистецтва спрямована на те, щоб навчити дітей поважати творців рукоділля, навчити розрізняти регіональні та видові особливості мистецтва на території України. Саме тому необхідно підтримати цей світ прекрасного, людяного, аби не зникла краса, така потрібна й мила серцю наших дітей.

Анотація

Сьогодні у вирі політичних та економічних подій мало хто думає про естетику, красу, мистецтво, духовність. Сучасна молодь планує своє життя надзвичайно практично, увесь час стикаючись із проблемами та труднощами. Саме тому досягти основної мети сучасного естетичного виховання, а саме, розвитку духовності підростаючого покоління засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва надзвичайно складно. Донести до дітей самобутність народного мистецтва, ввести їх у світ добра та краси, розкрити перед ними можливість спілкування з художньою вишивкою, народною іграшкою й духовно збагачувати сучасну молодь надзвичайно важливо. Найкращим помічником у такій справі стає особисте розуміння мистецтва та душі дитини. Працюючи з дітьми, потрібно поставити перед собою завдання, насамперед, прищепити їм любов до ужиткового мистецтва, навчити їх розуміти орнаменти та сюжети, роль голки та нитки, значення виробів у духовній і матеріальній культурах, розвинути творчу активність, здатність емоційно відчувати красу, вимереживану на полотні.

Минули ті часи, коли люди жили, дбаючи про гармонію у стосунках з природою та самими собою. Швидкі темпи розвитку цивілізації, технократичний бік, пришвидшили занепад духовних засад життя. Тобто, рушники, які тисячоліттями слугували моделлю людського світосприйняття, світогляду, світогляду, стали просто прикрасою наших домівок, та й то далеко не всіх. А вишивки нероздільно прив'язані до річного обрядового кола, до землі-годувальниці, до різних свят та обрядів, землеробського культу. Нащадки хліборобів не орють, не сіють, не збирають збіжжя, тому не мають потреби в абсолютній більшості тих обрядів, якими переймалися їхні предки. Тому й відпала потреба в тому багатстві, яке дісталось нам у спадок від бабусиних скринь. А жаль! Навіть і з грішми ми все одно стаємо біднішими за наших предків, біднішими духовно.

Кабінет

Як приходить до людини любов, замилювання, захоплення? Чомусь щось раптом стає невід'ємною частиною душі, а життя змінює русло назавжди. Можливо це є наслідком випадкового збігу подій, а можливо все попереднє життя з необхідністю вело на цей шлях.

Спочатку дитині хочеться лише бачити ці дивовижні речі – вимережині рукотвори.

Саме тому стало духовною потребою оформлення кабінету народознавчого напрямку. З практики переконалася, що вироби, які знаходяться в кабінеті, необхідно згрупувати. Найперший куточок-виставка – «Наша спадщина», в якому розміщено старовинні вироби, українські народні костюми, головні убори.

Тут діти можуть відчувати міжпоколінні зв'язки, які є основою нації, всього національного життя. Звернення до традицій зовсім не означає нехтування сьогоденням. Тільки осмисливши минуле, пізнавши витoki своєї культури та історії, можна чіткіше зрозуміти сьогодення та уявити майбутнє.

Вироби, які виготовили переважно односельчани, розташовані в куточку-виставці «Це зробили моя матуся та бабуся». У ньому милують око барвисті рушники, доріжки, скатертини, сорочки, тощо. Традиційна етнокультура може зберігатися, тільки передаючись від прабабків до батьків, а відтак до дітей та онуків. Потяг до неї і є першоосновою справжнього патріотизму. У дітей є можливість пізнати кращі надбання національної культури, що були виплекані протягом століть односельчанами. Хтось із захопленням милується рушником, вишитим бабусею-сусідкою, а хтось із гордістю хизується сорочкою, яку вимережили невтомні руки прабабусі. Хтось по новому побачив досі непомітну творчу душу жінки, яку щоденно зустрічали. Про те й не здогадувалися скільки виробів виплекано за довгі роки життя. Адже серед простих людей одвічно жила тяга до красивого, привабливого, тому що пошана до праці була не модою, а природною потребою. До того ж одягатися зі смаком було особливою принадою українських дівчат. Кожна юнка намагалася оздобити свій одяг неповторно.

Далі погляд зупиняється на різнопланових вишивках. «Місто майстрів рукоділля» – так названо виставку, в експозиції якої представлені кращі рукотвори гуртківців. Адже вишивка несе в собі багаті можливості вияву мистецьких принад – тут воєдино поєднуються художні естетичні, етичні смаки, розвивається пам'ять, виховується працьовитість, формується зосередженість, збагачується уява художнього сприйняття довколишнього світу. Саме в такому чарівному світі творчості навчаються вихованці гуртка.

Основи роботи з гуртківцями

Навчаючись у гуртку, вихованці знайомляться з історією рідного краю. Опрацювання народознавчого матеріалу дає змогу усвідомити, емоційно пережити дух українського народу. Поступово через процес ідентифікації такі риси, як працелюбність, почуття гідності, почуття прекрасного стають власним надбанням дитини. Це дозволяє більш вдало розв'язувати проблеми сьогодення та прогнозувати майбутнє.

Керівник стимулює гуртківців до самостійної праці, що потребує роботу душі, розуму та рук. Від його зацікавленості у творчому процесі та здатності розуміти дитячу душу залежить майже все, оскільки він спроможний, як назавжди закохати дитину у процес вишивки, так і нав'язати відразу. Адже здавна відомо, що особистість може виховувати лише особистість.

Відомо, що дітям спочатку хочеться лише роздивлятися всі дивовижні речі, слухати історію розвитку мистецтва від сивої давнини і до сьогодні. І чим більше вони будуть вдивлятися у вимережині квадратики та ромби, трикутники та зірочки і одночасно слухати розповідь керівника про те, що мистецтво є результатом як матеріально практичної, так і духовної діяльності людини, має естетичну й пізнавальні функції, то все з більшою зацікавленістю діти поринатимуть у світ мистецтва. Їм стає відомо, що орнаменти та сюжети – це стан душі майстра і на створення їх витрачається певний час, що кожен знак чи символ зовсім не випадково вимережений на полотні. Адже вишивка розглядається як один із видів живописного мистецтва, у ній втілені чудеса народної фантазії-геометризований метод зображення краси землі, сонця, людини. І коли ця краса заповнить душу дитини у неї виникне потреба самостійно щось творити. Щоб з першого заняття практичної роботи дитина не розчарувалася, не зникла впевненість у тому, що й вона може досягти майстерності, прості візерунки (квіти, тварини, птахи) потрібно спочатку схематично намалювати на папері. Дитина переконається, що вона може повторити в малюнку подібні схеми, варто лише докласти старанності, акуратності, терпіння. Далі вихованець ще більше захопиться мистецтвом, з новою силою виникне бажання перенести змальовану схему на полотно.

Методика навчання вишивання від простого до складного

Згідно з призначенням вишивальні матеріали поділяються на два типи: основа, на якій вишивають, та матеріал, котрим вишивають.

У залежності від призначення виробу для його виготовлення уважно добирається тканина, на якій вишиватимуть, а в залежності від її структури підбирають нитки та голки. Тут потрібно знати роль голки та нитки. Вихованці знайомляться із тим, що саме голка тисячі разів торкається тканини, протягуючи за собою нитку, яка має бути відповідної структури, довжини та кольору. Саме від ниток у значній мірі залежить естетичний вигляд виробу.

Для виконання першої практичної роботи керівник пропонує найпростішу і в той же час найпривабливіші схеми. Вони повинні бути легкі у виконанні та до того ж мальовничі. На їх виконання не повинно витрачатись багато часу, щоб дитина могла не втомившись і, не розчарувавшись, побачити результат своєї праці. У процесі виконання роботи важлива роль відводиться керівнику. Тут важливо вловити ту мить, коли необхідно допомогти, підтримати добрим словом, нагадати, що лише наполегливі долають труднощі. Адже процес створення ніколи не буває легким, він підвласний лише терплячим. Разом із дитиною бажано охарактеризувати виконану роботу, звернути увагу на допущені помилки, які поступово, з набуттям досвіду будуть зникати, а в дитини виникатиме бажання братися за нову, складнішу роботу. Але ускладнення завдань повинно бути поступовим. За такої послідовності кожна наступна робота буде більш досконалою, акуратною, естетично привабливішою.

Вихованці одного року навчання виконують роботи різного рівня складності залежно від обдарованості, наполегливості, навичок творчого процесу. Вихованці беруть активну участь у складанні схем узору; часто узори складаються колективно, що здружує вихованців спільним захопленням.

Дитина, яка чітко уявляє майбутній свій виріб, вкладає у творчий процес не лише вміння, а й душу, обов'язково досягне високого рівня майстерності. Обдаровані та талановиті завжди є взірцем для тих, хто на процес створення витрачає більше терпіння, наполегливості, проте все ж досягне певного рівня виконавської майстерності, тому що весь процес виконання завдань націлено на кінцевий результат.

Про завершальний етап роботи свідчать участь і перемоги вихованців у районних, обласних конкурсах, виставках, що дає дітям можливість відчувати власні можливості, зв'язок мистецтва із життям.

Кожному мудрому керівникові вдається об'єднати навколо себе колектив вихованців небайдужих до ужиткового мистецтва, закоханих у нього, в його красу.

Висновки

Творчість – це складне соціальне та психологічне явище. Наявність елементів творчості необхідна будь-якій сфері виробництва, оскільки сучасні умови потребують від дитини мобілізації всіх її здібностей, в першу чергу інтелектуальних, її вміння створювати нові процеси і технології, пропонувати нові рішення, генерувати нові знання. А це все базується на знанні минулого – «Без минулого не буде майбутнього».

Вишивка, народна лялька – один із самих давніх і поширених видів народного мистецтва в Україні. Відтак популяризацію народного мистецтва серед підростаючого покоління важко переоцінити; воно є одним із важливих важелів у формуванні самоусвідомлення молоді, самореалізації дитини, збереженні психічного здоров'я за рахунок глибоких позитивних емоцій.

Заняття мистецтвом прищеплює дітям творчий підхід, почуття смаку, відчуття краси. Передача мистецьких основ старшим поколінням сприяє творчому, естетичному взаємообміну на глибинному рівні.

Народне мистецтво – це емоційне заняття, яке настроює на позитив. Дуже важливий аспект у роботі гуртка, який не можна не згадати, – це коли діти вчаться дарувати свої роботи друзям, рідним та ін. Маємо відзначити, що на заняттях із дітьми можна спілкуватись, проводити бесіди як виховного, так і творчого характеру; керівник має різнопланово показувати дітям напрями розвитку творчості.

Кожна людина народжується з певними творчими здібностями. Тож важливо їх якомога раніше виявити та цілеспрямовано розвивати. Для цього має бути бажання дитини, батьків і педагогів. Заняття творчістю допоможуть дитині стати особистістю, розширити свою національну самосвідомість, стати соціально корисною людиною. Заняття мистецтвом – це творче, естетичне, художнє виховання, це й погляд в історію народу...

Це виховання:

- ✓ трудове – діти здобувають навички та уміння з мистецьких технік;
- ✓ соціальне – діти не піддаються впливу вулиці, вчаться співпрацювати в колективі;
- ✓ соціально-психологічне – діти вчаться спілкуватися;
- ✓ художньо-естетичне – діти вчаться сприймати, відчувати та створювати красу;
- ✓ духовне – діти знайомляться з обрядами нашого народу, вчаться творити добро;
- ✓ здоров'язбережувальне – вивільнення від конфліктів і хвилювань.

Список використаної літератури

1. Бучан Ю.В. Дозвілля школярів, видавництво «СМП» Тернопіль 2007.
2. Вербицька З. Народні ремесла, видавництво «Ранок» Тернопіль 2009.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу, видавництво «Оберіг» Київ 1993.
4. Кароєва К.І. Раритети Вінницького обласного Краєзнавчого музею, видавництво «Едельвейс і К», 2007.
5. Косаківський В.А. Матеріали до етнології Поділля, Вінниця, - 2005.
6. Павлюк С.П. Українське народознавство, видавництво «Фенікс» Львів 2006.
7. Творун С.О. Українські обрядові хліби, видавництво «Книга Вега», 2006.
8. Яровий В.М. Зав'ю вінки на всі святки, видавництво «Книга вега», 2007.